

ΠΑΙΔΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
~
ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1997

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

~

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Το κείμενο βασίζεται σε ομιλία που έγινε από τη Μάρθα Ιωαννίδου, Ιστορικό της Τέχνης και Μουσειολόγο, στις 18 Μαΐου 1997, Διεθνή Ημέρα Μουσείων, κατά την πρώτη δημόσια εκδήλωση του Παιδικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, στο Πολιτιστικό Κέντρο της Νομαρχίας Θεσσαλονίκης.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ - ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Σε κάποιο σημείο του έργου του "L' Assommoir" (Η Ταβέρνα) ο Ε. Ζολα περιγράφει το γάμο των δύο ηρώων Gervais και Coupeau. Είναι μια βροχερή μέρα και οι νεόνυμφοι, ώσπου να έρθει η ώρα της δεξίωσης, αποφασίζουν να επισκεφτούν μαζί με τους καλεσμένους τους το μουσείο του Λούβρου. Περιφέρονται λοιπόν στις αίθουσες αρχικά με δέος και φανερή άγνοια και, σιγά σιγά, καθώς εξοικειώνονται κάπως, καθαρίζουν τα λασπωμένα τους παπούτσια στα σκαλοπάτια, χτενίζονται στα γυαλισμένα μάρμαρα, διακωμωδούν τις μάσκες από τη Νέα Γουϊνέα ενώ σκανδαλίζονται από τα γυμνά στους πίνακες. Τελικά κουράζονται, φοβούνται πως έχουν καθεί και δε θα μπορέσουν να βγουν ποτέ από εκεί μέσα, αλλά κάποια στιγμή φτάνουν στην έξοδο όπου, με πρόδηλη χαρά και με ύφος ανθρώπου που ξέρει να εκτιμά, αναφωνούν: "Ευτυχώς που προλάβαμε να τα δούμε όλα!".

Με αφορμή το παράδειγμα αυτό, που εικονογραφεί τη σχέση του Μουσείου με το κοινό του τον 19ο αι., αξίζει ασφαλώς να επισημάνουμε ως θετική εξέλιξη το ότι με την πάροδο του χρόνου και κυρίως μετά την *επινόηση της ομπρέλας* ο κόσμος έπαψε να επισκέπτεται το μουσείο για να μη βραχεί.

Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

Ας δούμε όμως πολύ σύντομα -πριν επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον στα παιδικά μουσεία- πότε ξεκίνησε και πώς εξελίχτηκε η σχέση μας με το Μουσείο.

Η λέξη Muse έχει ρίζα στις εννέα μούσες, κόρες του Δία, στις οποίες ήταν αφιερωμένο το Μουσείον, τόπος ιδανικός για δημόσιες συνάξεις και φιλοσοφικές συζητήσεις. Ως όρος το Μουσείο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά για μια συλλογή στη Φλωρεντία τα χρόνια της Αναγέννησης, τον 15ο αι., οπότε και άρχισαν να συγκεντρώνονται από εκκλησιαστικούς και κοσμικούς παράγοντες στην Ευρώπη έργα τέχνης και αντικείμενα σε χώρους που ονομάζονταν Cabinets of curiosity ή Cabinets of the world, (Ερμάρια περιέργειας ή Ερμάρια του κόσμου). Το Μέγαρο των Μεδίκων υπήρξε ο πρώτος σημαντικός σταθμός στην ιστορία του μουσείου. Τον 16ο αι. διαμορφώνονται στην Ιταλία gallerie και gabinetti πινάκων και γλυπτών καθώς και ερμάρια συλλογών Φυσικής Ιστορίας, ενώ το 17ο αι. κάνουν την εμφάνισή τους οι βοτανικοί κήποι και το πρώτο Πανεπιστημιακό Μουσείο (1671) στη Βασιλεία της Ελβετίας.

Στα τέλη του 18ου και τις αρχές του 19ου πολλές μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις ιδρύουν μουσεία αρχαιοτήτων ή δημιουργούν ειδικές αίθουσες εκθέσεων σε ήδη υπάρχοντα. Παραμένουν όμως ακόμη προσπά μόνο στους ευγενείς, την ελίτ και τους κατέχοντες υψηλή μόρφωση. Στο δεύτερο μισό του 19ου αι. συντελείται σ'αυτόν τον τομέα μια οικοδομική έκρηξη, η οποία συντονίζεται με την αυξανόμενη βιομηχανοποίηση. Πινακοθήκες ανοίγουν για το κοινό ενώ τα κτίρια αρχίζουν να σχεδιάζονται εξαρχής για μουσεία. Από τις αρχές του 20ου θεωρούνται πλέον σοβαρά εκπαιδευτικά ιδρύματα και η εργασία σ'αυτά αναβαθμίζεται από κόμπι σε δημόσιο λειτούργημα.

ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Σε έναν κόσμο όπου ομιλούνται χιλιάδες γλώσσες και διάλεκτοι και στον οποίο εκατομμύρια άνθρωποι δε γνωρίζουν ακόμη ανάγνωση και γραφή, τα μουσεία μπορούν να θεωρηθούν λεωφόροι διεθνούς επικοινωνίας και πολυεθνικής γειννίαςσης. Όποιες διαφορές και αν τα χωρίζουν, όλα είναι φύλακες κληρονομιάς που ανήκει όχι μόνο στις χώρες όπου αυτά έχουν συγκροτηθεί αλλά, με μια διευρυμένη έννοια, σε όλη την ανθρωπότητα.

Τα τελευταία 20 χρόνια τα μουσεία αντιλαμβάνονται ολοένα και βαρύτερες τις ευθύνες τους απέναντι στο κοινό, ενώ έγινε πλέον αυτονόητο πως η φροντίδα για το περιεχόμενό τους πρέπει να συμπορεύεται με τη δυνατότητα του επισκέπτη να συμμετέχει, να μοιράζεται (to care means to share). Η απαίτηση για καλύτερη ποιότητα ζωής, η πολιτιστική δίψα κυρίως όπως εμφανίζεται στις ομάδες των νεαρότερων ατόμων- αλλά και η ανάγκη να συνδυαστεί η συνεχώς αυξανόμενη γνώση με διασκέδαση οδήγησε μουσεία και ειδικούς σε μια επανεξέταση του ρόλου τους στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου.

Τα μουσεία αποτελούν σήμερα πόλο έλξης για ημερήσιες εξόδους και τόπους επισκέψεων τόσο για τους μόνιμους κατοίκους των πόλεων όσο και για τους ξένους. Οι μουσειολόγοι από την πλευρά τους επιχειρούν να "περιγράψουν" το κοινό τους ώστε να μπορούν να το εξυπηρετήσουν καλύτερα στο μέλλον και να συνδυάσουν την εκπαιδευτική εμπειρία με την ευχαρίστηση και την αλληλεπενέργεια, μετατρέποντας την επίσκεψη στο μουσείο σε μια δελεαστική οικογενειακή, σχολική ή ατομική έξοδο.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ - ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Τα μουσεία όμως, στην προσπάθειά τους να προωθήσουν τις δραστηριότητές τους, να αυξήσουν τη δημοτικότητά τους και να προσελκύσουν όλες τις κοινωνικές ομάδες, πραγματοποιούν αλλαγές με στόχο να υποδεχτούν ουσιαστικότερα τα παιδιά. Είναι πλέον διεθνής και συνεχής η άνοδος του ενδιαφέροντος για την παροχή μουσειο-εμπειριών στους ανήλικους επισκέπτες, ενδιαφέρον που απορρέει από αιτίες, όπως η αύξηση του αριθμού των παιδιών, οι αλλαγές στη δομή της οικογένειας, οι προσδοκίες για μόρφωση σε όσο το δυνατόν μικρότερη ηλικία, η ανάγκη για εκτόνωση και διασκέδαση κ.ά

Ας δούμε όμως πια ήταν η σχέση των παιδιών με τα μουσεία γενικά πριν την ίδρυση των παιδικών μουσείων. Επί αιώνες το παιδί αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τους καλλιτέχνες που το αποτύπωσαν με το πινέλο τους σε κάθε του δραστηριότητα, το λάξευσαν σε μάρμαρο, σε ξύλο και άλλα υλικά, το έκαναν κούκλα - πιστό αντίγραφο του φίλου που λείπει για το παιχνίδι. Τα μουσεία με τη σειρά τους, και μέσα στο σκεπτικό της οργάνωσης μιας πλούσιας συλλογής, του έδωσαν θέση εξέχουσα στα ερμάρια και στους τοίχους δίπλα στα πορσελάνινα βάζα, στις μάσκες ή τα ποικίλα άλλα θέματα της ζωγραφικής ενώ από τα τέλη του 19ου αι. του επέτρεψαν, πάντοτε με τη συνοδεία ενός αυστηρού ενήλικα, να περιηγηθεί τους χώρους τους αβοήθητο μεν αλλά ήσυχο. Ο 20ος αιώνας μαζί με τις λοιπές εξελίξεις έφερε και τα πρώτα θετικά μηνύματα αλλαγής στον τρόπο υποδοχής και επαφής του παιδιού με το μουσείο. Έτσι τα παιδιά, όπως και οι μεγάλοι, άρχισαν να το επισκέπτονται, να προσπαθούν να καταλάβουν τα γιατί και τα πώς που ξεπηδούν στο μυαλό τους σ'αυτήν την πρώτη γνωριμία με τον Κόσμο και τον Πολιτισμό και, στην καλύτερη περίπτωση, να συμμετέχουν σε μια ξενάγηση ή συναφή σχολική δραστηριότητα. Σήμερα

πλέον τα περισσότερα μουσεία διαθέτουν κάποιο ειδικά σχεδιασμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που διευκολύνει τα παιδιά, τους γονείς και τους δασκάλους στην επίσκεψή τους. Συχνά υπάρχουν και ειδικοί χώροι, για την πραγματοποίηση παράλληλων εκδηλώσεων που συνδυάζουν γνώση και διασκέδαση.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

Αφού διαχωρίσουμε τα παιδικά μουσεία από τα μουσεία για την παιδική ηλικία, που παρουσιάζουν μόνο συλλογές παιχνιδιών, φωτογραφίες κλπ., θα εξετάσουμε το ρόλο και τη λειτουργία των πρώτων πιο αναλυτικά.

Τα παιδικά μουσεία πρωτοιδρύθηκαν στη Βόρεια Αμερική και αποτέλεσαν πρότυπο για τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά, όπου επιδιώχθηκε να αντανakλούν τους διάφορους πολιτισμούς και τις αποχρώσεις τους, όπως αυτοί εξελίχθηκαν εδώ και αιώνες στη Γηραιά Ήπειρο. Για αρκετούς νέους το παιδικό μουσείο είναι η πρώτη εμπειρία από ανάλογο χώρο, που αν είναι θετική, μπορεί να παίξει έναν ιδιαίτερα ενθαρρυντικό ρόλο στο να γίνουν τα παιδιά επισκέπτες εφ'όρου ζωής.

Φόρμουλα για τα παιδικά μουσεία δεν υπάρχει. Τα περισσότερα θέτουν τη μόρφωση ως κύριο τους στόχο, αν και διαφέρουν μεταξύ τους στη θεματολογία, την οργάνωση του χώρου και τους τρόπους προσέλκυσης και εφαρμογής των προγραμμάτων. Κοινός τόπος θεωρείται η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι ο ρόλος τους προσδιορίζεται από το κοινό τους και όχι από τις συλλογές και τα εκθέματα. Οι ιδέες των Dewey και Montessori για μάθηση που συνδυάζει το παιχνίδι με πολλαπλές δραστηριότητες βρίσκονται πίσω από την επαναστατική κίνηση των σύγχρονων μουσειολόγων να ανοίξουν τις προθήκες κάνοντας τις συλλογές προσίτες στα παιδιά. Τα παιδικά μουσεία δεν καταφεύγουν στους παραδοσιακούς τρόπους μόρφωσης. Παράλληλα με την

εκπαίδευση που παρέχει το σχολείο και την αγωγή που προσφέρεται από την οικογένεια, οι μουσειοπαιδαγωγοί και οι ειδικοί του χώρου μπορούν να συνεισφέρουν μοναδικά και ουσιαστικά. Γι'αυτό γίνεται προσπάθεια να μην αντιμετωπίζεται το μουσείο ως χώρος όπου άσκοπα κάνουμε μια βόλτα, όπως μας περιγράφει ο Zola στην "Ταβέρνα", αλλά ως τόπος που, αν τον αγαπήσουμε, μπορούμε να κάνουμε και να μάθουμε πολλά. Στις περιπτώσεις που είναι δυνατό, τα εκθέματα αγγίζονται ή τοποθετούνται στο φυσικό τους περιβάλλον. Τα μουσεία παρέχουν στα παιδιά κάτι περισσότερο από μάθηση. Είναι χώροι ενεργοποίησης και συμμετοχής. Οι νεαροί επισκέπτες έρχονται σε άμεση επαφή με κάθε καινούριο έκθεμα, πρόγραμμα, δραστηριότητα αλλά και ενημερώνονται τακτά για όλα αυτά.

ΤΡΟΠΟΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Πολλά μουσεία θεωρητικά αναγνωρίζουν στα παιδιά τη σπουδαιότητα της ειδικής ομάδας ανάμεσα στο σύνολο των επισκεπτών. Παρόλ'αυτά, αναπτύσσουν δραστηριότητες για παιδιά ως κάτι επιπρόσθετο ή εναλλακτικό, αντί να τις έχουν σχεδιάσει και οργανώσει από τη γένεση της έκθεσης. Δύο στρατηγικές εφαρμόζονται συνήθως: η πρώτη δηλώνεται με τον ξένο όρο 'ghettoisation', αυστηρή δηλ. ομαδοποίηση μέσα σε συγκεκριμένα όρια. Σε έναν ορισμένο και ειδικά διαμορφωμένο χώρο "κρατούνται" τα παιδιά για συμπληρωματικές δραστηριότητες. Η δεύτερη προσθέτει εκθέματα, εκπαιδευτικά ίχνη που ακολουθούνται (παπμασιές, ενδεικτικά βέλη, κ.ά) ή αντικείμενα για να απασχολήσουν και να διασκεδάσουν, που συνειρμικά φέρνουν στο μυαλό το πολυπόθητο χριστουγεννιάτικο δώρο που λαθεμένα σχεδιάζεται για να κρατήσει το παιδί ήσυχο. Οι παραδοσιακές μέθοδοι έκθεσης δεν επιτρέπουν στα παιδιά να ενταχθούν σ'αυτό που αναμένεται να βιώσουν.

Αρκετές εκθέσεις μοιάζουν έτσι παράξενες, απρόσπες, καταθλιπτικές και κατά συνέπεια χωρίς ενδιαφέρον ή, και γιατί όχι, αποκρουστικές στα παιδιά. Γυάλινες προθήκες, υποφωτισόμενοι χώροι όπου επικρατεί νεκρική σιγή, όλα τείνουν να εμπνεύσουν στο μικρό επισκέπτη "δέος" μπροστά στο ανεκτίμητο θέαμα και αποστροφή για το μουσείο από κει και στο εξής. Μια έκθεση που έχει σχεδιαστεί με άξονα τους ενήλικες δεν ταιριάζει στα μέτρα των παιδιών, όπως δε θα ταίριαζαν και τα ρούχα. Συμπτωματικές προσπάθειες να περιλαμβάνονται διασκεδαστικά εκθέματα, εκπαιδευτικά ίχνη κ.ά, δίνουν, στην καλύτερη περίπτωση, στο παιδί έναν μικρό ρόλο- αν όχι αυτό του κομπάρσου- και αποδυναμώνουν το εκπαιδευτικό μήνυμα.

Η επίσκεψη στο μουσείο, με την εκπαιδευτική εμπειρία που προσφέρει, δεν έχει λιγότερη αξία για τα παιδιά από ότι για τους ενήλικες. Ακόμη και όταν αυτά δεν λαμβάνουν υπόψη τους εκ προοιμίου ή χωρίς να τους ζητηθεί το περιεχόμενο, το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό επίπεδο, τους τρόπους προσέγγισης του θέματος και την εργονομία, οι απαιτήσεις και οι ανάγκες τους είναι πιο συγκεκριμένες. Η επίσκεψη στο μουσείο είτε με την οικογένεια είτε με το σχολείο θα πρέπει να προσπαθούμε να μην γίνεται καταναγκαστικό έργο. Δεν ενδείκνυται να σπρώχνουμε τα παιδιά να μάθουν. Η ενημέρωση θα πρέπει να είναι ελκυστική. Το να βρει κανείς το κατάλληλο κάθε φορά μορφωτικό επίπεδο είναι σημαντικό. Το περιεχόμενο θα πρέπει να εναρμονίζεται με τις ανάγκες του νεαρού επισκέπτη, οι οποίες προσδιορίζονται με βάση τα ενδιαφέροντα, τα συναφή με τα θέματα που παρουσιάζονται στο μουσειοχώρο, και με την ποικιλία των τρόπων εκμάθησης που είναι διαθέσιμοι στην εκάστοτε εκδήλωση.

Η ΜΑΘΗΣΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Τα μικρά παιδιά βλέπουν λίγες διαφορές ανάμεσα στη δουλειά και το παιχνίδι. Δραστηριότητες που θα ταξινομούσαν με τον α' ή τον β' τρόπο από τους ενήλικες χρησιμοποιούνται ισότιμα από τα παιδιά ως ευκαιρίες για να μάθουν. Το αντικείμενο που θα μελετηθεί αποφασίζεται από το παιδί ανάλογα με τις ευκαιρίες που του προσφέρει το περιβάλλον. Κάθε ώρα περιήγησής του στο μουσείο είναι μια ανεξάντλητη αναζήτηση για ενημέρωση.

Εκθέσεις που σχεδιάζονται για τα παιδιά στοχεύουν στο να συνταιριαστούν με το φυσικό μοντέλο μάθησης. Βασισμένες στις παιδικές ιδέες και τις μεθόδους μάθησης, χωρίς να εκλαμβάνονται ως "δουλειά", τέτοιες εκθέσεις επιδιώκουν να προεκτείνουν και να διεγείρουν τη φυσική περιέργεια των παιδιών και να τα βοηθήσουν να αναπτύξουν δίψα και ενθουσιασμό για τη γνώση. Πληροφορίες συλλέγονται με βάση τη σχέση τους με την καθημερινή ζωή των παιδιών και παρουσιάζονται στο γενικό πλαίσιο ενός περιβάλλοντος. Στο Inventorium στο Παρίσι και στο Eureka στο Halifax της Αγγλίας οργανωτές και σχεδιαστές συνεργάστηκαν στενά με τα παιδιά τόσο πριν το άνοιγμα της έκθεσης όσο και κατά τη διάρκεια της πρώτης εφαρμογής και προσαρμογής. Αυτοί οι χώροι δεν προορίζονται μόνο για τα παιδιά, αν και σ'αυτά κυρίως απευθύνονται.

Τα παιδιά κάτω των 12 ετών είναι από τις μεγαλύτερες ομάδες επισκεπτών στα επιστημονικά κέντρα (Science centres) και στα μουσεία. Για τα παιδικά μουσεία το μείγμα σχολικών, οικογενειακών επισκέψεων εξασφαλίζει ένα ποσοστό παιδιών που αγγίζει το 50%. Οι έφηβοι έχουν παραδοσιακά θεωρηθεί ως η ομάδα εκείνη που δείχνει το μικρότερο ενδιαφέρον για ιδιωτικές επισκέψεις στα μουσεία. Μολαταύτα η φουτουριστική εικόνα μερικών θεματικών πάρκων, μουσείων ή κέντρων δραστηριότητας και απασχόλησης, έχει επιτύχει να τα καθιερώσει ως τόπους για

νέους ανθρώπους που μπορούν να τους επισκεφτούν στο δικό τους ελεύθερο χρόνο, κυρίως σε μικρές ομάδες φίλων. (La Vilette, Παρίσι/ Eureka, Halifax-Αγγλία).

Τα παιδιά κάτω των 12 ετών αποτελούν εύλογα την προτεραιότητα των παιδικών μουσείων, αφού σ'αυτήν την περίοδο της ζωής τους αναπτύσσονται ταχύτατα. Είναι εκείνη επίσης η περίοδος που συμπεριφορές διαμορφώνονται και συνήθειες αποκτώνται. Αν ένα παιδί νιώθει απώθηση για το σχολείο και τη μάθηση είναι δύσκολο να επιτευχθούν αλλαγές στις θέσεις του στην εφηβεία. Μια μοναδική επίσκεψη που θα τραβήξει την προσοχή του παιδιού και θα ενεργοποιήσει τη φαντασία του θα έχει σίγουρα θετική επίδραση στα μελλοντικά του ενδιαφέροντα και στον επαγγελματικό του προσανατολισμό.

Τα μουσεία, και κυρίως τα παιδικά, μπορούν να προσφέρουν μια ευρύτερη ποικιλία ευκαιριών μάθησης από ότι το σχολείο και να δώσουν έμφαση στη δυνατότητα του ατόμου να αυτενεργήσει στο σχεδιασμό της επίσκεψής του. Η ενημέρωση συνδέεται με μια πραγματική εμπειρία σε ένα πλαίσιο που είναι συναφές και επεκτείνεται και έξω από το μουσείο. Όλοι οι επισκέπτες, αλλά κυρίως τα παιδιά, είναι σαν τους ημερήσιους εκδρομείς σε μια άγνωστη πόλη, που προσπαθούν γρήγορα, πιεσμένοι από την ανάγκη να εξασφαλίσουν το μέγιστο κέρδος στο λίγο χρόνο που διαθέτουν, να γνωριστούν με το περιβάλλον και να προσαρμοστούν σ'αυτό. Εκτός του να ζητήσουν βοήθεια για ευκολότερη εξοικείωση και να ενημερωθούν για την επίσκεψη, ευθαρρύνονται πάντοτε έχοντας την εντύπωση ότι είναι επίτιμοι πολίτες για αυτή τη μέρα, ότι παίζουν έναν σημαντικό ρόλο, ότι δεν θεωρούνται απλώς παθητικοί θεατές. Αισθάνονται έτσι ότι ατομικά ο καθένας παίρνει μέρος σ'αυτήν την έκθεση, έχει συμμετάσχει στο σχεδιασμό της, αφού οι ειδικοί έχουν λάβει υπόψη τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητές του. Έτσι τα αισθήματα ξεπηδούν αυθόρμητα και κινούνται όλες οι διαδικασίες περιέργειας, φαντασίας και όρεξης για μάθηση.

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ

Το να σχεδιάζει κανείς εκθέσεις για παιδιά και ενήλικες που τα συνοδεύουν απαιτεί ταλέντο, παράλληλα φυσικά με την επιστημονική γνώση. Οι τεχνικές για να ανακαλύψουμε τις ιδέες των παιδιών και να ταυτιστούμε μ'αυτές περιέχουν αρκετά ανεκδοτολογικά στοιχεία, που είναι συναφή κάθε φορά με το χρόνο και τον τόπο και δεν εγγυώνται σε καμία περίπτωση επιτυχία αν εφαρμοστούν σε ένα άλλο πλαίσιο. Παρόλ'αυτά ένα πλήθος δυνατοτήτων παραμένει ως ζητούμενο καθώς επίσης και μια μεθοδολογία ανάπτυξης της έκθεσης. Σε μια προσπάθεια καταγραφής των εντυπώσεων των επισκεπτών από τις εκθέσεις, βγάζει κανείς το συμπέρασμα πως η πλειονότητα πιστεύει ότι αρτιότερη ενημέρωση εξασφαλίζεται όπου χρησιμοποιούνται πολλά και ποικίλα μέσα. Όταν ρωτήθηκαν παιδιά να προσδιορίσουν τη διαφορά ανάμεσα στη δουλειά και στο παιχνίδι είπαν τα εξής:

"-Η δουλειά είναι σκληρή, μερικές φορές κρατά και πολύ και δεν ξέρεις πια τι να κάνεις, - Δουλεύοντας έχεις να σκεφτείς πολύ. Το παιχνίδι είναι διασκέδαση. Και η δουλειά βέβαια είναι ενδιαφέρουσα και κερδίζεις αρκετά πράγματα. Λένε ότι σε βοηθά να γίνεις καλύτερος και να κάνεις καλύτερα αυτό που ξέρεις". Αυτός είναι ένας από τους κύριους στόχους των παιδικών μουσείων όταν συντάσσουν τη φιλοσοφία τους: να συνδυάσουν τη δουλειά με τη διασκέδαση λαμβάνοντας υπόψη ότι πρόκειται για παιδιά που τους λείπει πολύ το παιχνίδι, που όσο κι αν προκαλεί ακαταστασία είναι για όλους ευεργετικό και ευχάριστο.

Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στα παιδιά και στο δικαίωμά τους να συμμετέχουν στο πολιτιστικό γίγνεσθαι, τα παιδικά μουσεία μπαρκάρουν με τους νεαρούς τους επισκέπτες για εξερευνητικά ταξίδια σε περιοχές όπως οι κοινωνικές δομές, η υγεία, ο πλούτος και η φτώχεια, το περιβάλλον και οι

συνέπειες -θετικές-αρνητικές- της ανθρώπινης επέμβασης, η τέχνη, κ.ά. που εγγυώνται την ευκολότερη κοινωνικοποίηση και ουσιαστική τους δραστηριοποίηση στη βελτίωση της ζωής. Για να επιτύχει σ' αυτήν του την προσπάθεια, το παιδικό μουσείο φροντίζει να ενεργοποιήσει την έντονη επιθυμία του παιδιού ή του εφήβου να γνωρίσει, να μάθει καλύτερα καθώς θα παίρνει μέρος στην ατέλειωτη διαδικασία αλλαγής που συντελείται στο σύμπαν.

Η ειλικρίνεια είναι η λέξη κλειδί. Η πλειονότητα τείνει να πιστεύει ότι μια απλοποίηση και αποσύνθεση του μηνύματος, μια μετατροπή προς το λεγόμενο "παιδιάστικο" -ακόμη και της φωνής- θα εντυπωσιάσει και θα πείσει. Η πραγματικότητα, οι στατιστικές και η μέθοδος των παιδικών μουσείων λέει τα εξής:

- τα παιδιά δε πρέπει να υποτιμούνται. Έχουν διαφορετικό -όχι κατώτερο- κώδικα επικοινωνίας, γλώσσα και δυνατότητα αντίληψης.
- εκτιμούν την ειλικρίνεια, τη σοβαρότητα, τις σαφείς περιγραφές και το χιούμορ
- δε φοβούνται τις προκλήσεις και είναι ανοικτά σε κάθε πρόταση, αρκεί να τηρούνται οι παραπάνω όροι. Τους αρκεί η προσπάθεια, αν και στοχεύουν εξίσου σε ένα καλό αποτέλεσμα
- είναι άλλο το παραμύθι-παιχνίδι και άλλο η ωραιοποίηση ή δραματοποίηση των πάντων. Αναφέρω χαρακτηριστικά το παράδειγμα μιας "αποτυχημένης" σχολικής επίσκεψης στο Science Museum στη Νορβηγία: Τα παιδιά, αντί να θαυμάσουν το γιατρό-ερευνητή που θεράπευσε τη λέπρα, τον θεώρησαν άξιο δημόσιας εκτέλεσης. Ο ξεναγός, στην προσπάθεια να κερδίσει την προσοχή τους και να τα εντυπωσιάσει, φρόντισε να εξιστορήσει με λεπτομέρεια τις "φρικιαστικές" πειραματικές μεθόδους με αποτέλεσμα να απομακρυνθεί από το στόχο που ήταν να εμπνεύσει εκτίμηση για τον επιστήμονα και την προσφορά της Ιατρικής.

- Έχουν ανάγκη να εκτουώσουν την συσσωρευμένη ενέργεια, να δραστηριοποιηθούν, χωρίς όμως να τους υπαγορεύει κανείς τα πάντα. Πρέπει να οδηγούνται με προσοχή στην πρωτοβουλία και την αυτενέργεια.

Ένα παιδικό μουσείο ή μια έκθεση που έχει διαμορφωθεί λαμβάνοντας υπόψη τον πρωταρχικό ρόλο των μικρών επισκεπτών έχει συμπεριλάβει στο σκεπτικό του/της τεχνάσματα όπως:

- Επισκέψεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες και απαιτήσεις των παιδιών, όπως προδιαγράφονται από τα ενδιαφέροντα και από τις ικανότητες μάθησης, που δεν είναι κατώτερες αλλά διαφορετικές από αυτές των ενηλίκων.

- Δυνατότητα να πάρουν κάποιο αναμνηστικό ή να αφήσουν το σημάδι από το πέρασμά τους

- Διέγερση των ενδιαφερόντων με την χρήση περισσότερων της μιας αισθήσεων. Ένα παιδί αυτόματα δε θα κοιτάξει απλώς το αντικείμενο που του προτείνει ο μουσειολόγος αλλά θα τεντωθεί για να το ακουμπήσει, θα το πλησιάσει για να το μυρίσει, να το γευτεί, σε αντίθεση με τον ενήλικα που θα κρατήσει μια απόσταση και ίσως πάρει και μεγαλύτερη μόλις βαρεθεί, προσπερνώντας γρήγορα τα υπόλοιπα αντικείμενα για να τελειώνει την επίσκεψή του. Η φυσική κίνηση θα πρέπει λοιπόν να συνοδεύει την οπτική εξάσκηση.

- Επίπεδα ανάπτυξης των εκθεμάτων, μια εξελικτική πορεία που βοηθά την προσαρμογή

- Παιχνίδια όπως το γνωστό πια: Γράφω και ζωγραφίζω , κ.ά. ή το παιχνίδι των ρόλων, που εξασφαλίζει τη συμμετοχή και ενεργοποίηση μέσα στο χώρο

- Μια ιστορία για κάθε έκθεμα, δυνατότητα άμεσης επαφής, ζωηρά χρώματα, ηχητικά και άλλα εφφέ, ενδείξεις σε σύγχρονο λόγο, ευκολονόητες και σύντομες.

Η επιτυχία έρχεται αν τα παιδιά πειστούν να αυτενεργήσουν, να συμμετάσχουν και να νιώσουν ασφάλεια και εξοικείωση

με το χώρο και τους ανθρώπους. Για το μουσείο το κέρδος είναι διπλό αφού μπορεί να εκτιμηθεί, να αξιολογηθεί, να αμφισβητηθεί και να βελτιωθεί μέσα από τις παρατηρήσεις των μικρών φίλων του και το παιχνίδι των ρόλων- όταν αυτοί παίζουν και μαθαίνουν το μουσείο.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

Δυστυχώς οι ανάγκες των επισκεπτών δε μπορούν να γίνουν πάντα αποδεκτές, όχι από έλλειψη θέλησης αλλά από λόγους αντικειμενικούς, όπως για παράδειγμα ο κίνδυνος να προκληθεί ζημία στα εκθέματα.

Κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης σχολικής τάξης στο Eureka ο Dr. Caulton ρώτησε κατά την είσοδό τους τα παιδιά από τι θα ήθελαν να απαλλαγούν ώστε να νιώσουν πιο άνετα και η αναπάντεχη απάντηση- απαίτηση ήρθε. Δεν ήταν ούτε από τις τσάντες, ούτε από τα παλιό , μα από τους δασκάλους!

Φυσικά είναι αδιανόητο για το παιδικό μουσείο και έξω από τις προθέσεις του να απαλλάξει τα παιδιά από τους δασκάλους, γιατί οι δάσκαλοι είναι σύμμαχοι. Είναι βέβαιο ότι μέσω του θεσμού του παιδικού μουσείου, θα αναλάβουν και αυτόν το ρόλο στις καρδιές των παιδιών, αφού θα μοιραστούν μαζί τους την επιθυμία να ξεφύγουν από τα στεγανά του εθνικού αναλυτικού προγράμματος προσφέροντάς τους μόρφωση, καλλιέργεια και αγωγή με εναλλακτικούς τρόπους. Η συνεργασία και ενεργοποίησή τους είναι πολύτιμη και δυναμώνει τη σχέση τους με το κοινό τους, τα παιδιά, που μπορούν να μάθουν παρέα με το δάσκαλό τους και να διασκεδάσουν, κάτι που τους λείπει και το δηλώνουν στο σχολείο. Στα άλλα μουσεία ο ρόλος του δασκάλου είναι ακόμη πιο απαραίτητος μιας και εκεί ο ειδικός μουσειολόγος, που θα περιηγηθεί με τα παιδιά και θα παίζει, έχει αναγκαστικά να πει περισσότερα όχι και μη, πιεζόμενος από τις λοξές και αυστηρές ματιές των ενηλίκων

επισκεπτών, που αντιδρούν στο γέλιο, στις πιο έντονες κινήσεις των παιδιών, στο πλήθιασμα των εκθεμάτων. Βρίσκονται και εκεί λύσεις, όχι ίσως τόσο εύκολα όσο στο παιδικό μουσείο, αφού τα εκθέματα είναι ευπρόσβλητα και οι χώροι "ενηλικοκρατούμενοι".

ΓΝΩΣΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Ας ρίξουμε ενδεικτικά μια ματιά σε υπάρχοντα παιδικά μουσεία

Το **Παιδικό Μουσείο στην Ινδιανάπολη** είναι το μεγαλύτερο και το τέταρτο κατά σειρά αρχαιότητας στον κόσμο με τη μεγαλύτερη συλλογή εκθεμάτων (140.000).

Το **Παιδικό Μουσείο του Σικάγο** οργανώθηκε το 1983 και απέκτησε νέα βάση το 1993. Κύριο στόχο έχει να οικοδομήσει τη γνωστική ικανότητα, το ταλέντο, την εμπιστοσύνη ανάμεσα στους νέους κυρίως επισκέπτες, την κατανόηση του ενός για τον άλλον και την αυτοεπίγνωση. Μέσα από το πρόγραμμά του προσπαθεί να δώσει ευκαιρίες στους έφηβους να αναπυχθούν σωστά στη δύσκολη φάση του περάσματος από την παιδική στην ενήλικη ζωή ώστε να γίνουν ικανότεροι και ενεργητικότεροι πολίτες με ισότιμες δυνατότητες και πολιτιστικές ευκαιρίες.

Το **Please Touch Museum στη Φιλαδέλφεια** δημιουργήθηκε με την καθοδήγηση ενός εκπαιδευτικού της μοντεσοριανής αγωγής το 1976. Ανταποκρίνεται σε μικρότερες ηλικίες, από 1-7 ετών, και θεωρείται ιδανικό για την πρώτη εμπειρία του παιδιού στο μουσείο. Το περιβάλλον του διεγείρει την περιέργεια ενώ με προγράμματα και εκθέματα, στα οποία το παιδί συμμετέχει ενεργά, βοηθά στην κατανόηση.

Το **Παιδικό Μουσείο της Βοσιώνης**. Το περίφημο αυτό μουσείο, που ιδρύθηκε το 1913, αποτέλεσε υπόδειγμα για πολλά άλλα. Τις προσπάθειές του τις προσανατόλισε από την αρχή στην ενθάρρυνση για μόρφωση και στη συντονισμένη προσπάθεια διέγερσης της φαντασίας και της έρευνας. Πρόκειται για ένα πρότυπο κέντρο ανάπτυξης των παιδιών, που πρέπει να βοηθηθούν να καταλάβουν και να χαρούν τον κόσμο που ζουν. Πραγματικά αντικείμενα, ρεαλιστικές εμπειρίες, απαντήσεις σε ποικίλα θέματα και διασκέδαση βοηθούν στη μόρφωση. Θέλουμε, λένε οι αρμόδιοι, να μεγαλώσουν τα παιδιά και να νιώσουν σιγουριά, ταυτόχρονα με το σεβασμό για τους άλλους και τον φυσικό κόσμο. Το παιδικό μουσείο της Βοσιώνης δίνει την ευκαιρία για μια εις βάθος προσέγγιση και συμμετοχή στον κόσμο που οι ενήλικες έχουν δημιουργήσει και που τα παιδιά καλούνται να "χαρούν", να ανεχτούν και να καλυτερεύσουν εξασφαλίζοντας το έδαφος για την ουσιαστικότερη κατανόηση των ανθρώπινων και πολιτισμικών διαφορών.

Στον **Καναδά** έχουμε επίσης αξιόλογα μουσεία με δυνατότητα συμμετοχής και φυσικής επαφής με τα εκθέματα. Στόχο τους έχουν και αυτά να εμπλουτίσουν τις ζωές των παιδιών με πολιτιστικές εμπειρίες παρέχοντάς τους έναν χώρο δημιουργικό όπου θα μάθουν για τον κόσμο.

Το **Eureka στο Halifax** της Αγγλίας ιδρύθηκε το 1992 και είναι το πρώτο μουσείο αισθητηριακής συμμετοχής (hands-on museum). Σχεδιάστηκε ειδικά για παιδιά μέχρι 12 ετών και πολλά από τα εκθέματα προτάθηκαν από τα ίδια. Διαθέτει περισσότερα από 400 συμμετοχικά εκθέματα (interactives) αφού η διαδικασία μάθησης επιδιώκεται και συντελείται από κοινού με τα παιδιά. Στο Eureka μπορείς να αγγίξεις, να ακούσεις, να μιλήσεις, να μυρίσεις, να διαβάσεις, να παίξεις ρόλους, να διασκεδάσεις. Μπορείς να μάθεις για τον εαυτό σου, το περιβάλλον σου, τον κόσμο και τις δυνατότητες του σήμερα και του αύριο.

Το **La Villette, Cité des Enfants** στο Παρίσι. Πρόκειται για 2 χώρους: έναν για παιδιά από 3-5 ετών και έναν δεύτερο για 5-12 ετών. Σ' αυτούς οι μικροί επισκέπτες ανακαλύπτουν τον εαυτό και τον κόσμο που τους περιβάλλει καθώς χειρίζονται ελεύθερα τα εκθέματα

Ανακαλύπτω την εικόνα μου/ Αν ήμουν ένα ζώο/ Με τα χέρια στο νερό/ Το εργοτάξιο/ Οι μικροί μηχανικοί/ Η γωνιά των περιέργων/ Κανόνες των παιχνιδιών/ Αντιλαμβάνομαι και δρω/ Ιστορία ενός σπυριού σάρι/ Μηχανές και μηχανισμοί/ Έρευνες για τη ζωή (κοινωνική οργάνωση ζωικού βασιλείου/ Εσύ και οι άλλοι/ Τεχνικές επικοινωνίας, είναι μερικά από τα προβαλλόμενα θέματα.

Το **Ελληνικό Παιδικό Μουσείο** στην Αθήνα. Η ίδρυση του στην Ελλάδα θεωρείται σημαντική πρωτοβουλία που ήρθε να καλύψει ένα σοβαρό κενό στην κοινωνική μας υποδομή. Επίκεντρο του φυσικά είναι τα παιδιά και η κοινωνικοποίησή τους σ' ένα χώρο ειδικά σχεδιασμένο, που δίνει στα παιδιά αλλά και στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς φορείς, που συμβάλλουν ή μελετούν την ανάπτυξή τους, δυνατότητες για εμπειρίες και δραστηριότητες.

Τέλος θα αναφέρουμε το **Μουσείο της Ελληνικής Παιδικής Τέχνης**, που ιδρύθηκε από το σύλλογο φίλων του λαϊκού μουσείου στις Μηλιές Πηλίου. Στόχος του είναι η μελέτη και παρουσίαση της τέχνης των παιδιών καθώς και η οργάνωση του πανελλήνιου διαγωνισμού παιδικής ζωγραφικής. Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του οργανώνονται εκθέσεις για παιδιά, ανταλλαγές παρόμοιων εκδηλώσεων με ανάλογους φορείς στην Ελλάδα ή το εξωτερικό ενώ με τα προγράμματά του βοηθά στην καλλιέργεια των δημιουργικών δυνατοτήτων και των καλλιτεχνικών ενδιαφερόντων, της αισθητικής κριτικής ικανότητας και της γνώσης για την τέχνη.

ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Τα παιδιά είναι ανταγωνιστικοί δημιουργοί πολιτισμού και κομιστές παραδόσεων, γι' αυτό οι ενήλικες έχουν υποχρέωση απέναντί τους. Αυτό σημαίνει ότι αν βάλουμε στόχο να τους "εντάξουμε" στον πολιτισμό των ενηλίκων, θα πρέπει να έχουμε βεβαιωθεί για την ποιότητά του και την ανάγκη συντήρησής του.

Τα παιδιά του σήμερα ανήκουν σε ένα υψηλό τεχνικό σύστημα και σε μια κοινωνία που κυριαρχείται από την πληροφόρηση.. Κάποτε αγαπούσαν την κλασική μουσική ενώ τώρα εκστασιάζονται σε μοντέρνους ρυθμούς. Οι προσδοκίες, οι συμπεριφορές και οι νοοτροπίες έχουν αλλάξει Τα παραδοσιακά παιχνίδια αντικαταστάθηκαν από τα ηλεκτρονικά και η φυσική άσκηση από την πνευματική. Αυτά είναι στοιχεία της σύγχρονης κοσμικής πραγματικότητας, που τα παιδιά καλούνται να βιώσουν. Σε ένα τόσο ευμετάβλητο σενάριο, η ανάγκη για την ίδρυση όλο και περισσότερων παιδικών μουσείων, που θα εξοικειώσουν το παιδί με τον κόσμο, παρουσιάζεται εντονότερη.

Μ' αυτήν τη σκέψη οδηγό και με εμπνευστή την ιδιαίτερη αγάπη και ενασχόλησή μας με το παιδί ιδρύθηκε πρόσφατα το

Παιδικό Μουσείο Θεσσαλονίκης:

Σκοπό έχει να δώσει στα παιδιά κίνητρα για ανάπτυξη της δημιουργικότητας, να τα βοηθήσει να καλλιεργήσουν τις ικανότητές τους, να αυξήσουν τις γνώσεις και να βελτιώσουν τη συμπεριφορά τους, να κοινωνικοποιηθούν με ευκολία μέσα από ενεργή συμμετοχή σε μια εναλλακτική παιδαγωγική πράξη. Αν και έχει στοιχεία από τα ήδη υπάρχοντα παιδικά μουσεία, γίνεται προσπάθεια να αποκτήσει μια πρωτότυπη ταυτότητα που να εξυπηρετεί σωστότερα τις ανάγκες των παιδιών της πόλης και της χώρας μας. Συγχρόνως θα επιδιωχθεί η εξοικείωση των νεαρών,

και όχι μόνον, επισκεπών με την έννοια, τους τρόπους
λειτουργίας και αξιοποίησης των μουσείων.
Ελπίζουμε να το καλωσορίσετε και να συμπλεύσετε με τα
όνειρα, τις φιλοδοξίες και τις προσπάθειές μας.

Μάρθα Ιωαννίδου
Ιστορικός της Τέχνης-
Μουσειολόγος, Α.Π.Θ.

ΠΜΘ - 4 - 300 - 12.97